

KS. WŁADYSŁAW NOWAK

LITURGIA SAKRAMENTÓW CELEBRACJĄ ANAMNEZY PASCHALNEGO MISTERIUM CHRYSYDUSA W CZASIE KOŚCIOŁA

Pojęcie „misterium paschalne” jest jednym z największych osiągnięć w ruchu liturgicznym XX wieku¹. Pojawia się ono stale w dokumentach Soboru Watykańskiego II. Sobór w Konstytucji o liturgii (KL) pojęcie to bierze za punkt wyjścia i fundament rozważań teologicznych na temat liturgii. Artykuł 5 KL, będący streszczeniem historii zbawienia, ukazuje tezę o wypełnieniu tajemnicy, ukrytej przez wieki w Bogu, w Misterium Paschalnym. Artykuł ten omawia wolę Boga, by doprowadzić wszystkich ludzi do zbawienia i do poznania prawdy. Jak zauważa KL, owo dzieło odkupienia z grzechu, opisane w Starym Testamencie, zrealizowane zostało w pełni przez śmierć, zmartwychwstanie i wniebowstąpienie Chrystusa. Już starożytna tradycja rzymska w eucharystii (*Sakramentarz Gelazjański* 468, 471) określa dzieło odkupienia pojęciem „tajemnica, misterium paschalne”².

Misterium Paschalne, będąc tajemnicą męki, śmierci, zmartwychwstania i gloryfikacji Chrystusa, stanowi samo centrum chrześcijaństwa³. Dlatego też – jak wspomnieliśmy na początku – pojęcie „misterium paschalne” jest

Ks. dr hab. WŁADYSŁAW NOWAK, prof. nadzw. – kierownik Katedry Teologii Praktycznej i Ekumenizmu Wydziału Teologii UWM, wykładowca Katedry Liturgiki KUL, adres do korespondencji: ul. Kościuszki 86, 19-555 Olsztyn; e-mail: nowlad@uwm.edu.pl.

¹ W Ś w i e r z a w s k i. *Dynamiczna „Pamiętka Pana” Eucharystyczna anamneza Misterium Paschalnego i jego egzystencjalna dynamika*. Kraków 1980 s. 67-68; R. C a n a l a m e s s a. *Pascha naszego zbawienia*. Kraków 1998 s. 149-216.

² H. S c h u r m a n n. *Die Anfänge christlicher Osterfeier* „Theologische Quartalschrift” 131 1951 s. 414-425.

³ W H r y n i e w i c z. *Chrystus nasza Pascha. Zarys chrześcijańskiej teologii paschalnej*. T 1 Lublin 1982 s. 21-24.

jednym z największych osiągnięć naszego wieku w ruchu liturgicznym⁴ Spośród pojęć, które w odnowionej liturgii znalazły swoje właściwe miejsce i przywracają liturgii wymiar biblijny, soteriologiczny oraz eklezjalny, określenie „misterium” wysuwa się na czoło⁵ Termin ten, zapożyczony z języka greckiego (*mysterion*), w ujęciu starochrześcijańskim pokrywał się z pojęciem *leiturgia*, również pochodzącym z języka greckiego, albo łacińskim wyrazem *sacramentum*, tj. z tym, co ma związek z kultem Boga i z jego uświęcającą i zbawczą akcją⁶ Termin ten oznacza rzeczywistość zbawienia, czyli misterium Chrystusa, który stoi w centrum zbawienia. Chrystus jest miejscem i czasem, w którym Bóg objawił swoją wolę zbawienia ludzkości. Ten zbawczy plan Boga określany jest przez św. Pawła mianem *mysterion* (por. Rz 16, 25; 1 Kor 2, 7; Kol 1, 25-27)⁷

W języku Ojców greckich *mysterion* jest istotnym pojęciem, które łączy w jedno wszystkie momenty, historycznie po sobie następujące, jeden po drugim i zawiera w sobie zamiar zbawczego dzieła Boga. W pojęciu *mysterion* Orygenes skoncentrował wizję chrześcijaństwa. Stwierdza on, że *mysterion* jest boską rzeczywistością mediacyjną, czyli uobecnioną i zakomunikowaną poprzez widzialne znaki. Najważniejszym misterium w tym znaczeniu jest Chrystus, gdyż Jego wymiar ludzki jest znakiem, który objawia i komunikuje boską rzeczywistość. Pochodnym od misterium Chrystusa jest misterium Pisma świętego, będącego ucieleśnieniem Słowa. Z misterium Chrystusa wypływa następnie misterium Kościoła, znak i narzędzie zbawienia, oraz misterium kultu, które wyraża szczególną formę zbawczego dzieła Chrystusa w swoim Kościele. W wiekach IV-V termin

⁴ Do badań nad znaczeniem pojęcia „misterium paschalnego” przyczynił się O. Casel. Zob. O. C a s e l. *Art und Sinn der ältesten christlichen Osterfeier* Münster–West 1938; t e n ż e. *La fête de Paques dans l’Eglise des Pères*. Paris 1963 s. 94. Zob. także: L. B o u y e r. *Mysterium paschalne*. Tłum. A. Zuberbier. Kraków 1973.

⁵ P S o r c i. *Mistero paschale*. W: *Nuovo Dizionario di liturgia*. Red. D. Sartore. A. M. Triacca. Ed. 2. Roma 1984 s. 883.

⁶ B. K o s e c k i. *Intelgentia mysterii w posoborowej teologii liturgii*. „Ruch Biblijny i Liturgiczny” (RBL) 24:1971 s. 109-123; J. J. K o p e ć. *Wprowadzenie do kerygmy o liturgii Katechizmu Kościoła Katolickiego*. W: *Mysterium liturgii w Katechizmie Kościoła Katolickiego*. Red. J. J. Kopeć, H. Sobeczko, R. Pierskała. Opole 1995 s. 12; B. N e u n h e u s e r. *Mistero*. W: *Nuovo Dizionario di liturgia* s. 863-883.

⁷ S. C z e r w i k. *Pojęcie i natura liturgii*. W: *Euntes docete*. Kraków 1993 s. 52; K. K o c h. *Kirliches Leben im zeichen des Mysteriums Gottes*. W: *Gottes Wiesheit im Mysterium*. Hrsg. von A. Schilson. Mainz 1980 s. 325; O. C a s e l. *Das christliche Kultmysterium*. Vierte durchgesehene und erweiterte Auflage. Hrsg. von B. Neucheuser Regensburg 1960 s. 60.

mysterion oznacza w Kościele greckim całą działalność liturgiczną Kościoła, w tym obrzędy ściśle sakramentalne (chrzest, Eucharystia itd.), Kościół łaciński natomiast wyraża to samo przekonanie używając najpierw greckiego pojęcia *mysterion* (w zlatynizowanej formie *mysterium*), które następnie zostanie przetłumaczone i zastąpione przez *sacramentum*⁸

Ojcowie Kościoła łacińskiego stosują oba te terminy jako synonimy i odnoszą je do tej samej rzeczywistości: Chrystus, Pismo święte, Kościół, obrzędy sakramentalne i kultowe w ogólności. Według św. Leona Wielkiego pojęcia *mysterium* i *sacramentum* oznaczają historiozbowcze działanie i jego liturgiczną celebrację, najwyższy sens w nich ukryty oraz doktrynę chrześcijańską, która mówi nam o nich, o zbawieniu, a dzięki nim nabiera właściwego znaczenia⁹

Pojęcie misterium Chrystusa precyzuje się w pojęciu „misterium paschalne” którego Sobór często używa zwłaszcza w Konstytucji o liturgii świętej: „Tego zaś dzieła odkupienia dokonał Chrystus Pan głównie przez paschalne misterium swojej błogosławionej męki, zmartwychwstania i chwalebego wniebowstąpienia” (KL 5; zob. też: 6, 61, 106, 107, 109). To właśnie pojęcie bierze Sobór Watykański II za punkt wyjścia i fundament rozważań teologicznych na temat liturgii. Art. 5 KL całą tezę o wypełnieniu tajemnicy ukrytej przez wieki w Bogu ukazuje w Misterium Paschalnym Chrystusa. Stwierdza, że to dzieło odkupienia z grzechu, sposób adoracji – kultu Boga, wyzwolenia i pojednania z Bogiem – zapowiedziane przez wielkie dzieła Boże w Starym Testamencie – w pełni dokonało się przez śmierć, zmartwychwstanie i wniebowstąpienie Chrystusa. Konstytucja o liturgii Soboru Watykańskiego II określa ten czyn zbawczy mianem „tajemnicy paschalnej”¹⁰ To zbawcze misterium, zapowiedziane w Starym Testamencie (KL 5), osiąga swój szczyt w śmierci, zmartwychwstaniu i wniebowstąpieniu

⁸ M. A u g é. *L'introduzione generale alla teologia dei Sacramenti oggi*. „Notitiae” 29:1993 s. 412-413.

⁹ B. N e u n h e u s e r. *Mistero*. W: *Nuovo Dizionario di Liturgia*. Red. D. Sartore, A. M. Triacca. Ed. 5. Torino 1993 s. 808; H. U. von B a l t h a s a r *Le mysterion d'Origine*. „Recherches de sciences religieuses” 26:1936 s. 513-562; 27:19367 s. 38-64, E. R u f f i n i, E. L o d i. „Mysterion” e „Sacramentum” *La sacramentalità negli scritti dei Padri e nei testi liturgici primitivi*. Bologna 1987

¹⁰ M. A u g é. *Il Mistero Pasquale*. Roma 1973 s. 49-59; P M a s s i. *Il Mistero Pasquale nucleo del Nuovo Testamento*. „Rivista liturgica” 55:1968 s. 7-20; A. R o g u e t. *Qu'est-ce que Mystère pascale*. „La Maison-Dieu” 67:1961 s. 5-22; W Ś w i e r z a w s k i. *Mysterium Christi*. Kraków 1975 s. 426-429; P G y. *Le Mystère pascal dans le renouveau liturgique*. „La Maison-Dieu” 67:1961 s. 23.

niu Chrystusa. Odtąd będzie ono działać skutecznie aż do końca wieków w liturgii w czasie Kościoła (KL 2, 6, 8, 35, 47, 61, 102-104, 106-107, 109), w słowie (KL 5-7, 9, 33, 35, 48), w znakach sakramentalnych (KL 6) i jest zapowiedzią i przygotowaniem liturgii niebiańskiej (KL 8)¹¹

I. LITURGIA CELEBROWANIEM MISTERIUM PASCHALNEGO CHRYSYUSA W CZASIE KOŚCIOŁA

Poprzez liturgię dokonuje się kapłańskie dzieło odkupienia Wcielonego Słowa jako wypełnienie zapowiedzianego odkupienia i przymierza, które zapowiadała i przygotowała starotestamentowa Pascha, tak istotna i antycypująca późniejsze wydarzenia. Przymierze wyznacza centralne miejsce starotestamentowej historii zbawienia. Pascha była i jest w najwyższym stopniu świętem wolności i wybawienia, mówiąc o miłości i zbawczych dziełach Boga. Pascha w Starym Testamencie stanowi zapowiedź chrześcijańskiego misterium paschalnego¹²

W Dniu Pięćdziesiątnicy przez wylanie Ducha Świętego Kościół został ukazany światu. Dar Ducha zapoczątkował nowy czas w „działaniu Misterium”; czas Kościoła, w którym Chrystus ukazuje, uobecnia i przekazuje swoje dzieło zbawienia przez liturgię swojego Kościoła. „aż przyjdzie” (1 Kor 11, 26). W tym czasie Kościoła Chrystus żyje oraz działa teraz w Kościele i z Kościołem w nowy sposób, właściwy dla tego nowego czasu. Działa przez sakramenty; wspólna Tradycja Wschodu i Zachodu nazywa to działanie „ekonomią sakramentalną”, która polega na udzielaniu (czy rozdzielaniu) owoców Misterium Paschalnego Chrystusa w celebracji liturgii „sakramentalnej” Kościoła)¹³

„Chrystusa oznacza i urzeczywistnia w liturgii Kościoła przede wszystkim Misterium Paschalne” (KKK 1084). Liturgia zaś, którą Kościół sprawuje od czasów apostoelskich, skupia się wokół głoszenia paschalnego misterium jako szczytu historii zbawienia i wypełnienia zapowiedzi proroków oraz urzeczywistnienia tegoż misterium pod osłoną znaków (KL 6-7). Liturgia, jak to określa *Katechizm Kościoła Katolickiego*, jest więc eklezjalną

¹¹ W H r y n i e w i c z. *Liturgia a misterium paschalne Chrystusa*. W: *Wprowadzenie do liturgii*. Lublin 1965 s. 79-80.

¹² N. F ü g l i s t e r *Die Heilsbedeutung des Pascha im Alten Bund, vom Mysterium unserer Pascha*. „Lebendiges Zeugnis” 3:1965 s. 7-29.

¹³ *Katechizm Kościoła Katolickiego*. Poznań 1994 nr 1076. Dalej skrót. KKK.

celebracją chrześcijańskiego misterium, wykonywaną w czasie od Paschy Chrystusa do Paruzji pod osłoną znaków; dzieła, jakie Ojciec zlecił Synowi (J 1,34); urzeczywistnieniem Paschy Chrystusa; świętą wymianą błogosławieństw, które od Ojca przez Syna zstępuje na człowieka, i błogosławieństwem, które wznosi się od Kościoła do Boga; uczestnictwem w troistym wymiarze posługi Chrystusa – Arcykapłana, Proroka i Pasterza, zmierzającym do Komunii z Ojcem przez Syna w Duchu Świętym w niebiańskim Jerozolimie¹⁴

Poprzez liturgię dokonuje się kapłańskie dzieło odkupienia Wcielonego Słowa jako wypełnienie zapowiedzianego odkupienia oraz przymierza, które zapowiadała i przygotowała starotestamentowa Pascha. Pascha w Starym Testamencie stanowi zapowiedź chrześcijańskiego misterium paschalnego¹⁵. Poprzez uczestnictwo w Misterium Paschalnym, jako drodze misteryjnej, w której istotną rolę odgrywa ryt *Pamiętki*, mają okazję wziąć udział wszyscy: mężczyźni i kobiety, zarówno żyjący obecnie, jak i przyszłe pokolenia. W ten oto sposób poprzez dar wiary (w akcie wiary) uzyskują dar łaski doskonałego pojednania oraz wykonywania prawdziwego i pełnego kultu wiary, a dzięki temu raz na zawsze uczestniczą ustawicznie w śmierci, zmartwychwstaniu, wniebowstąpieniu ludzkiego wymiaru Syna Bożego¹⁶

Misterium Paschalne Chrystusa przynależy do wieczności Bożej, przekracza wszelkie czasy i jest w nich stale obecne. Wydarzenie krzyża i zmartwychwstania trwa i pociąga wszystko ku Życiu (KKK 1085).

Misterium Paschalne jest uroczystie obchodzone i celebrowane w ciągu całego roku liturgicznego zarówno poprzez obchody dorocznej Paschy (KL 102; KKK 1168-1169), jak i ósmego dnia tygodnia, słusznie nazwanego w tradycji apostoelskiej (KL 106; KKK 1166-1167) dniem Pańskim, a nawet w uroczystości świętych, kiedy to Kościół głosi Misterium Paschalne w świętych, którzy współcierpieli i zostali współuwielbieni z Chrystusem (KL 104; KKK 1172-1173)¹⁷. Stąd fundamentalnym celem odnowy liturgii stał się „wysilek duszpasterskiej działalności Kościoła skupionej wokół liturgii” zdążający do wyrażenia i zrealizowania w życiu wiernych uobec-

¹⁴ KKK 1077-1090; S. C z e r w i k. *Pojęcie liturgii według dokumentów reformy soborowej i nowego Katechizmu Kościoła Katolickiego*. W: *Misterium liturgii w Katechizmie Kościoła Katolickiego* s. 18-29.

¹⁵ S. P o t o c k i. *Misterium Paschy Starego Testamentu*. RBL 41 1988 s. 285.

¹⁶ S o r c i. *Mistero paschale* s. 884.

¹⁷ P J o u n e l. *La liturgie dans le Cathéchisme de l'Eglise Catholique*. „Notitiae” 29:1993 s. 265-284.

nianego w liturgii Misterium Paschalnego¹⁸ Chodzi tu o to, aby wierni, włączeni w misterium śmierci i zmartwychwstania Chrystusa, obumarli dla grzechu i upodobnieni do Chrystusa „już nie dla siebie żyli, lecz dla Tego, który za nich umarł i zmartwychwstał” (2 Kor 5, 15)¹⁹ Papież Jan Paweł II stwierdza:

Ponieważ śmierć Chrystusa na krzyżu i Jego zmartwychwstanie stanowią treść codziennego życia Kościoła i zapowiedź wiecznej Paschy, pierwszym zadaniem liturgii jest niestrudzone wprowadzanie na otwartą przez Chrystusa paschalną drogę, na której człowiek godzi się umrzeć, aby mieć życie wieczne²⁰

W liturgii Duch Święty jest wychowawcą wiary ludu Bożego, sprawcą „cudownych dzieł Bożych”, którymi są sakramenty Nowego Przymierza. Jest pragnieniem i dziełem Ducha w sercu Kościoła, abyśmy żyli życiem Chrystusa zmartwychwstałego.

W ten oto sposób Misterium Paschalne jest uważane za fundament, podstawę i klucz do interpretacji wszelkiego kultu chrześcijańskiego. Takie jest przesłanie Konstytucji o liturgii Soboru Watykańskiego II. Liturgia aktualizuje tę tajemnicę zwłaszcza w sakramencie chrztu, poprzez który dokonuje się w wiernych zanurzenie w śmierci i zmartwychwstaniu Chrystusa, a wierni otrzymują Ducha Świętego i przez Niego dochodzą do Ojca. Ten sam Duch Święty konsekruje dla nich kapłanów w najwyższym Bogu, a przez Eucharystię, która oznacza zwycięstwo i triumf Chrystusa nad śmiercią, wierzący, uczestnicząc w cudownym i radosnym dziele łaski, zwiastują śmierć Pana, aż przybędzie (KL 6). Najwyraźniej tę prawdę ukazuje Dekret o posłudze i życiu kapłanów (DK), według którego „w Eucharystii zawiera się całe duchowe dobro Kościoła, a mianowicie sam Chrystus, nasza Pascha i chleb żywy” (DK 5). Uczta eucharystyczna stanowi w szczególności sposób pamiętkę Misterium Paschalnego (KL 47; KKK 1323-1324). W taki oto sposób, wedle dokumentów Soboru Watykańskiego II, dzieło Misterium Paschalnego przekracza granice liturgii i staje się fundamentem i kryterium

¹⁸ Tamże s. 269-273; S. L e c h. *Misterium Chrystusa w roku liturgicznym*. W: *Misterium liturgii w Katechizmie Kościoła Katolickiego* s. 185-192.

¹⁹ Święta Kongregacja Obrzędów. *Instrukcja o należytych wykonywaniu Konstytucji o świętej Liturgii z dnia 26 IX 1964 nr 5*.

²⁰ J a n P a w e ł I I. *List Apostolski w dwudziestą piątą rocznicę ogłoszenia Konstytucji soborowej „Sacrosanctum Concilium” o świętej liturgii* [4 XII 1988]. Roma 1988 nr 6; zob. także: J. J a n i c k i. *Misterium paschalne Chrystusa centralnym wydarzeniem życia Kościoła*. RBL 49:1996 s. 236-237

inspiracji wszelkiego życia duchowego, moralnego i wszelkich wyborów, jakie podejmuje człowiek wierzący, jak również życia duchowego społeczności chrześcijańskiej.

II. LITURGIA SAKRAMENTÓW UOBECNIA MISTERIUM PASCHALNE CHRYSTUSA W CZASIE KOŚCIOŁA

Najgłębszy sens Paschalnego Misterium Chrystusa polega nie tylko na dynamicznym przejściu ze śmierci do życia, z tego świata do Ojca, i nie tylko na przeprowadzeniu nas ze stanu grzechu i śmierci do życia i świętości, od nocy grzechu i śmierci do życia świętości, od nocy grzechu do dnia łaski²¹ – ale także na tym, że Duch Święty działając w sakramentach uobecnia ludziom w czasie Kościoła cud zmartwychwstania²²

Misterium Paschalne Chrystusa jest w liturgii celebrowane, a nie powtarzane. Powtarzane są poszczególne celebracje; w każdej z nich następuje wylanie Ducha Świętego, który aktualizuje owo jedyne Misterium (KKK 1104).

Określenie, iż sakramenty uobecniają Misterium Paschalne Chrystusa, pojawia się także w wielu dokumentach Soboru Watykańskiego II, m.in. w Dekrecie o posłudze biskupów (DB). Szafarze misterium Bożego winni zabiegać i dołożyć wszelkich starań, aby wierni poprzez uczestnictwo w Eucharystii i sakramentach świętych głębiej poznawali i przeżywali treść tajemnicy paschalnej. W ten sposób następuje codzienne wzrastanie w tajemnicy Ciała Chrystusa (DB 15). Dekret ten nawiązuje do obowiązku rozwoju życia duchowego kandydatów do prezbiteratu, aby tak przeżywali Paschalne Misterium Chrystusa, iżby umieli pewnego dnia zapoczątkować zbawcze dzieło tej tajemnicy w powierzonym im ludzie Bożym.

Całe życie liturgiczne Kościoła koncentruje się wokół ofiary eucharystycznej i sakramentów (KKK 1113-1130; KL 6)²³ Wspólnota wierzących celebrowała Misterium Paschalne w sakramentach: Chrystusa i Kościoła,

²¹ W Świerza w s k i. *Mysterium Christi*. Kraków 1975 s. 428.

J a n i c k i. *Mysterium paschalne Chrystusa centralnym wydarzeniem życia Kościoła* s. 236-248; t e n ż e. *Pascha – centrum roku liturgicznego Starego i Nowego Ludu Bożego*. RBL 51 1998 s. 101-115.

²³ S. C z e r w i k. *Miejsce liturgii w życiu Kościoła*. „Liturgia Sacra” 3.1997 nr 2 s. 15-24.

sakramentach wiary i zbawienia, sakramentach życia wiecznego, które są „skutecznymi znakami łaski, ustanowionymi przez Chrystusa i powierzonymi Kościołowi. Przez te znaki jest nam udzielane życie Boże. Obrzędy widzialne, w których celebruje się sakramenty, oznaczają i urzeczywistniają łaski właściwe każdemu sakramentowi. Przynoszą one owoc w tych, którzy je przyjmują z odpowiednią dyspozycją” (KKK 1131).

Sakramenty, będące „mocami, które wychodzą” z zawsze żywego i ożywającego Ciała Chrystusa, oraz działaniami Ducha Świętego urzeczywistnianymi w Jego Ciele, którym jest Kościół, są „arcydziełami Bożymi” w nowym i wiecznym Przymierzu (KKK 1116).

Sakramenty nie tylko wypływają z Misterium Paschalnego jak ze źródła, ale konkretnie je realizują, włączają weń chrześcijan i przez to łączą ich razem w Chrystusie²⁴ Przez nie bowiem życie Chrystusowe rozlewa się na wierzących, którzy łączą się bezpośrednio w sposób rzeczywisty, choć tajemny, z umęczonym i zmartwychwstałym Chrystusem (KK 7). Sakramenty więc nie tylko ułatwiają naśladowanie Chrystusa – one rozlewają Jego życie w wierzących i sprawiają, że – według słów Pawłowych – chrześcijanin współumiera, jest współpogrzebany i współzmartwychwstaje z Chrystusem. Tak działają szczególnie sakramenty chrześcijańskiego wtajemniczenia (DM 14).

Z Paschalnego Misterium Chrystusa wypływa moc i skuteczność wszystkich sakramentów i sakramentaliów, a dzięki nim każde wydarzenie życia odpowiednio usposobionych wiernych zostaje uświęcone przez łaskę (KL 61). Istotnie, jak tłumaczy Konstytucja duszpasterska o Kościele (KDK 10: 22), powołaniem każdego chrześcijanina jest uczestniczyć w dziele Misterium Paschalnego – przez sakrament chrztu świętego dokonuje się realizacja własnej egzystencji zgodnej ze śmiercią Chrystusa i możliwość uczestnictwa w dziele Jego zmartwychwstania. Co więcej, do takiego właśnie życia powołany jest każdy człowiek dobrej woli, gdyż tylko w ten sposób każda czynność ludzka, każde działanie człowieka osiąga swoją doskonałość²⁵

Życie chrześcijańskie, a jeszcze bardziej rzecz uogólniając – życie każdego człowieka, jest nastawione na znak sakramentalności, czyli na

²⁴ A u g é. *L'introduzione generale alla teologia dei Sacramenti oggi* s. 411-424.

²⁵ J. J a n i c k i. *Eucharystia – paschalną drogą chrześcijanina*. W: *Liturgia Domus Carissima*. Warszawa 1998 s. 57-84; A. S k o w r o n e k. *Eucharystia sakrament wielkanocny*. Włocławek 1988 s. 15-31; t e n ż e. *Eucharystia – centrum i wypełnienie misterium paschalnego*. RBL 46:1993 s. 148-156.

obecność Boga, który działa w historii człowieka i objawia się człowiekowi poprzez znaki i symbole. Pedagogiczna droga stopniowego zbliżania się Boga do człowieka dokonana się w Jezusie Chrystusie. Sakramenty są spotkaniem z Bogiem w Chrystusie Zbawicielu, są uprzywilejowanymi narzędziami, środkami, które wprowadzają dynamizm do historii zbawienia, a ta ma szczyt i punkt kulminacyjny w Paschalnym Misterium Chrystusa. Sakramenty odnoszą się zatem i wprowadzają nas na nowo do historii zbawienia. Ojcowie Kościoła tłumaczą znaczenie i skutki sakramentów, poczynając od wydarzeń zapisanych w Piśmie świętym, a w szczególności w tajemnicach życia Chrystusa, które zapowiadają Jego moc i znaczenie. W takim sensie można i powinno się interpretować wyrażenie Soboru Trydenckiego *ex opere operato*: sakramenty mają swoją skuteczność w „mocy zbawczego dzieła Chrystusa” (KKK 1128). Sakramenty mają wymiar anamnetyczny. Ta metodologia jest potwierdzona przez KKK 1145: „Celebracja sakramentalna składa się ze znaków i symboli. Według Boskiej pedagogii zbawienia ich znaczenie ma swoje korzenie w dziele stworzenia i w kulturze ludzkiej, ukonkretnia się w wydarzeniach Starego Przymierza, a w pełni objawia w osobie i dziele Chrystusa” Należy zauważyć, że cytowany tekst podkreśla także wymiar antropologiczny znaków sakramentalnych.

Skoro sakramenty są zbawczymi czynami Chrystusa, to są także nierozdzielnie związane z Kościołem. Istotnie, po zmartwychwstaniu i wniebowstąpieniu Jezus Chrystus nie jest obecny w widzialny sposób na ziemi. Odtąd stał się Panem (*Kýrios*): nie należy już do porządku rzeczywistości ziemskiej, podporządkowany ograniczeniom tu napotkanym, nie do pominięcia, czasu i przestrzeni. Właśnie dlatego nie możemy bezpośrednio spotkać się z Jezusem. Uwielbione Ciało Chrystusa nie jest już poddane percepcji naszych zmysłów – jedynie On sam, przez swoją inicjatywę, może się pokazać, jeśli, jak, kiedy i komu chce. Toteż spotkanie z Jezusem odbywa się poprzez Kościół, który sam Chrystus ustanowił mistycznie jako swoje Ciało za pośrednictwem Ducha (KL 7). Sakramenty można rozumieć i przeżywać w świetle Misterium Chrystusa, w Jego integralności i transcendencji, tak jak Kościół w to wierzy i głosi w swoim wyznaniu wiary. Sakramenty są „świadectwami wiary” W takim sensie mówi o tym w szczególności św. Tomasz z Akwinu (*Summa Theologiae* III q. 72 a. 5 ad 2). Z tej doktryny wypływają istotne konsekwencje dla działalności duszpasterskiej.

Sakramentalność zakłada i wyraża świadomość przynależności do wspólnoty wiary, implikuje zatem teoretyczne i praktyczne przyjęcie tych prawd i wartości, w których owa wspólnota, jako Kościół lokalny we wspólnocie

z Kościołem powszechnym, rozpoznaje się, wyraża i przeżywa. Wiara (misterium) rzeczywiście powinna być celebrowana, skoro stanowi wymóg przeżywania. W świecie Kościół jest konkretnym, realnym, widzialnym wymiarem obecności i niewidzialnej działalności Chrystusa zmartwychwstałego, który składa ofiarę eucharystyczną w obecności Pana pomiędzy braćmi, „aż przyjdzie” (1 Kor 11, 26). Oto dlaczego Kościół zbiera się na zgromadzeniu pod działaniem Ducha, aby błagać Ojca za pośrednictwem Chrystusa o dar tego samego Ducha, który bierze swój początek z tej samej celebracji sakramentalnej.

Sakramenty są znakami zbawienia, wspomagają łaskę uświęcającą, którą oznaczają, ponieważ w nich działa sam Chrystus. Sakramenty są momentami syntezy najwyższego zbawienia w Chrystusie Panu; w nich jest ona naznaczona, tu się zbiega, do nich się sprowadza i ciągle realizuje dzieło łaski Bożej przez Chrystusa w Duchu Świętym. W takim kontekście i w wymiarze eklezjalnym sakramentów, obecna teologia podkreśla działanie Ducha: sakramenty są „mocami, które wychodzą z zawsze żywego i ożywającego Ciała Chrystusa” (KKK 1116). Jest to ścisła relacja między Duchem Świętym, który jest w pełni obecny w Jezusie uwielbionym, przebywa stale w Kościele i działa poprzez sakramenty. Wiara człowieka i jego gotowość do przyjęcia daru Bożego nie są przyczyną wyjątkowego działania sakramentu, ale są jedynie warunkiem (czynionym w Duchu Świętym) skutecznego oddziaływania łaski Bożej ofiarowanej w sakramencie. *Katechizm Kościoła Katolickiego* stwierdza m.in., że łaska sakramentalna „jest łaską Ducha Świętego, udzieloną przez Chrystusa i właściwą każdemu sakramentowi. Duch uzdrawia i przemienia tych, którzy przyjmą sakrament, upodabniając ich do Syna Bożego” (KKK 1129). Duch, stwierdza *Katechizm* (1091-1109), przygotowuje na przyjęcie Chrystusa, odwołuje się do misterium Chrystusa, uobecnia misterium Chrystusa, powierza w pełni wspólnotę zgromadzenia misterium Chrystusa. Bóg pomaga człowiekowi w różnych sytuacjach życiowych. Różnorodność sytuacji oznacza różnorodne oddziaływanie obecności Bożej, przeto możemy mówić o łasce sakramentalnej w sposób zróżnicowany w zależności od różnych sakramentów. Sakrament zatem oprócz wymiaru anamnetycznego ma także wymiar epikletyczny. Teologia epiklezy sakramentalnej doprowadza do odkrycia na nowo istoty

wzywaniu Ducha w przeobrażaniu elementów sakramentalnych i ujawnianiu poprzez nie cudów zbawczych działania na rzecz każdego człowieka²⁶

Sakramenty jako akty kultu stanowią uobecnienie w czasie Kościoła zbawczych wydarzeń Chrystusa: w życiu każdej osoby, między narodzinami a śmiercią jednostkową, symbolizującymi dzieje ludzkości między zmartwychwstaniem Chrystusa a przyszłą paruzją.

Ludzie przyjmują przez wiarę prawdę o zbawczej śmierci i zmartwychwstaniu, stają się, zwłaszcza przez sakramenty chrztu i Eucharystii, uczestnikami tajemnicy paschalnej, której działanie przedłuża się w ten sposób w całym obecnym czasie istnienia Kościoła od zesłania Ducha Świętego aż do ponownego przyjścia Chrystusa.

PODSUMOWANIE

W ten oto sposób Misterium Paschalne jest uważane za fundament, podstawę i klucz interpretacji wszelkiego kultu chrześcijańskiego. Takie jest przesłanie Soboru Watykańskiego II zawarte w nauczaniu Konstytucji o świętej liturgii. Liturgia aktualizuje tę tajemnicę zwłaszcza w sakramencie chrztu, poprzez który dokonuje się w wiernych zanurzenie w śmierci i zmartwychwstaniu Chrystusa, a wierni otrzymują Ducha Świętego i przez Niego dochodzą do Ojca. Ten sam Duch Święty konsekruje dla nich kapłanów w najwyższym Bogu. Przez Eucharystię która oznacza zwycięstwo i triumf Chrystusa nad śmiercią, wierzący, uczestnicząc w cudownym i radosnym dziele łaski, zwiastują śmierć Pana, aż On przybędzie (KL 6)²⁷

Uczta eucharystyczna stanowi w szczególny sposób pamiątkę Misterium Paschalnego (KL 47)²⁸ Z Paschalnego Misterium Chrystusa wypływa moc i skuteczność wszystkich sakramentów i sakramentaliów. To dzięki nim każde wydarzenie życia odpowiednio usposobionych wiernych zostaje uświęcone przez łaskę, wypływającą z Misterium Paschalnego (KL 61).

Z boku Chrystusa umierającego na krzyżu zrodził się przedziwny sakrament Kościoła (KL 5). Wraz z Nim zrodziły się też wszystkie sakramenty

²⁶ A u g é. *L'introduzione generale alla teologia dei Sacramenti oggi* s. 420.

²⁷ B. M i g u ł. *Znaki Misterium Chrystusa. Historiozbawcze ujęcie sakramentów według Salvatore Marsilego OSB (1910-1983)*. Lublin 1996 s. 35-53.

²⁸ A. J a n k o w s k i. *Eucharystia jako „nasza Pascha” (1 Kor 5,7) w teologii biblijnej Nowego Testamentu*. RBL 28:1975 s. 96.

Dlatego też sakramenty czerpią swą moc z Paschalnego Misterium męki, śmierci i zmartwychwstania Chrystusa, a za ich pośrednictwem wszystkie wydarzenia życia człowieka zostają przez łaskę uświęcone. Sakramenty zatem nie tylko wypływają z Misterium Paschalnego jak ze źródła, ale konkretnie je realizują, włączają weń chrześcijan i łączą ich razem w Chrystusie. Przez nie bowiem życie Chrystusowe rozlewa się na wierzących, którzy łączą się bezpośrednio w sposób rzeczywisty, choć tajemny, z umęczonym i zmartwychwstałym Chrystusem (KK 7). W tym kontekście można lepiej zrozumieć słuszność aksjomatu odnowy liturgii: „nasze chrześcijaństwo na nowo stało się bardziej chrześcijaństwem paschalnym”²⁹ Misterium paschalne dokonane raz na zawsze w Chrystusie „poszerza” się i niejako przedłuża w liturgii w czasie Kościoła w znakach sakramentalnych, które z kolei są prawdziwymi miejscami spotkania zmartwychwstałego Chrystusa z poszczególnymi ludźmi.

Wydarzenie historyczne, jednorazowe, dokonane na linii czasu, zostaje przez wniebowstąpienie wyniesione do wieczności. Chrystus zawsze żyje. To jednorazowe wydarzenie w czasie Kościoła staje się ponadczasowe i wieczne. Jest nieustannym „dzisiaj”

Kolejną Paschą Pana będzie Paruzja, kiedy cała ludzkość zostanie wprowadzona w wieczność, na wieczną liturgię zbawionych. Misterium Paschalne Chrystusa ma swoje etapy realizacji aż do pełni: Pascha stworzenia, Pascha wyzwolenia, Pascha przejścia ze śmierci do życia, Pascha wprowadzenia w wieczność. Pascha Pana ma swój wymiar historyczny, ma swoje uobecnienie sakramentalne. W nim zawarty jest początek i cel naszego zbawienia. Misterium Paschalne jest źródłem i szczytem, bo cała liturgia i jej sens opierają się na misterium Paschy Chrystusa.

²⁹ Ś w i e r z a w s k i. *Mysterium Christi* s. 431

BIBLIOGRAFIA

- A u g é M.: L'introduzione generale alla teologia dei Sacramenti oggi. „Notitiae” 29:1993 nr 7 (324) s. 412-413.
- A u g é M.: Il Mistero Pasquale. Roma 1973.
- B o u y e r L.: Misterium paschalne. Tłum. A. Zuberbier. Kraków 1973.
- C a n t a l a m e s s a R.: Pascha naszego zbawienia. Kraków 1998.
- G y P Le Mystérie pascal dans le renouveau liturgique. „Le Maison-Dieu” 67:1961 s. 23-32.
- H r y n i e w i c z W Chrystus nasza Pascha. Zarys chrześcijańskiej teologii paschalnej. T 1 Lublin 1982.
- J a n i c k i J.: Eucharystia – paschalną drogą chrześcijanina. W Liturgia Domus Carissima. Warszawa 1998.
- J a n i c k i J.: Misterium paschalne Chrystusa centralnym wydarzeniem życia Kościoła. RBL 49:1996 s. 236-248.
- J a n i c k i J.: Misterium paschalne w Mszaie Rzymskiej Pawła VI. Warszawa 1992.
- J a n i c k i J.: Pascha – centrum roku liturgicznego Starego i Nowego Ludu Bożego. RBL 51:1998 s. 101-115.
- J a n k o w s k i A.: Eucharystia jako „nasza Pascha” (1 Kor 5, 7) w teologii biblijnej Nowego Testamentu. RBL 28:1975 s. 89-100.
- J o u n e l P La liturgie dans le Cathéchisme de l'Eglise Catholique. „Notitiae” 29:1993 nr 5 (322) s. 265-284.
- M a s s i P Il Mistero Pasquale nucleo del Nuovo Testamento. „Rivista liturgica” 55:1968 s. 7-20.
- M i g u t B.: Znaki Misterium Chrystusa. Historiozbawcze ujęcie sakramentów według Salvatore Marsilego OSB (1910-1983). Lublin 1996.
- R o g u e t A.: Qu'est-ce que Mystère pascale. „La Maison-Dieu” 67:1961 s. 5-22.
- S k o w r o n e k A.: Eucharystia sakrament wielkanocny Włocławek 1988.
- S o r c i P Mistero paschale. W Nuovo Dizionario di liturgia. A cura di D. Sartore e A. M. Triacca. Ed. 2. Roma 1984.
- Ś w i e r z a w s k i W Dynamiczna „Pamiętka Pana” Eucharystyczna anamneza Misterium Paschalnego i jego egzystencjalna dynamika. Kraków 1980.
- Ś w i e r z a w s k i W Misterium Christi. Kraków 1975.
- T e s t a B.: Sakramenty Kościoła. Przeł. i oprac. L. Balter. Poznań 1998.

THE LITURGY OF THE SACRAMENTS AS A CELEBRATION
OF THE ANAMNESIS OF THE PASCHAL MYSTERY OF CHRIST
AT THE TIME OF THE CHURCH

S u m m a r y

The Paschal Mystery, the mystery of passion, death, resurrection, and glorification of Christ constitutes the very centre of Christianity. It is regarded as a foundation, basis, and key for an interpretation of any Christian cult in the liturgy. It is celebrated, and not repeated. The fellowship of the faithful celebrate the Paschal Mystery in the sacraments: the sacraments of Christ and the Church, the sacraments of faith and salvation, the sacraments of eternal life. The sacraments not only emerge from the paschal mystery like from a source, but they concretely carry them out; including Christians and combining them thereby together in Christ. The Paschal Mystery performed once for all in Christ "is widening" and, as it were, is extended in the liturgy in the time of the Church by the sacramental signs. They in turn are true places of encountering the risen Christ with particular people. The liturgy of the sacraments makes this mystery present. In the sacrament of baptism through which the faithful are immersed in the death and resurrection of Christ, they receive the Holy Spirit and through Him come to the Father. Through the Eucharist, the triumph and victory of Christ over death, by participating in the miraculous and joyful work of grace the faithful proclaim the death of the Lord until He comes (KL 6). The Paschal Mystery is the source and peak, for the whole liturgy and its sense are grounded on the mystery of the Passover of Christ.

Translated by Jan Kłós

Słowa kluczowe: liturgia sakramentów, anamneza Misterium Paschalnego, czas Kościoła, celebrowanie.

Key words: the liturgy of the sacraments, the anamnesis of the Paschal Mystery, the time of the Church, celebration.